

นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ ตามแนวปฏิบัติการศึกษา

นวัตกรรมการศึกษาไทย: รูปแบบการเรียนการสอน

รองศาสตราจารย์ ดร.จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อลิศรา ชูชาติ
รองศาสตราจารย์ อมรา รอดดารา
อาจารย์ ดร.สร้อยสน สกลรักษ์

กระจำจ้อเรื่อง: นวัตกรรมการศึกษาไทย

นวัตกรรมทางการศึกษาเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เมื่อเกิดขึ้นแล้ว และมีประโยชน์ใช้ไม่ยาก ก็จะเป็นที่นิยม มีการใช้ ปรับใช้ หรือพัฒนาต่อไป เมื่อใช้ไประยะหนึ่ง ความเมื่อนวัตกรรมก็หมดไป ทั้ๆ ก็ยังมีการใช้ลิ่งนอยู่

นวัตกรรมการศึกษา คือ ความใหม่ในด้านการศึกษา อาจเป็นแนวคิดใหม่ทางการศึกษา เป็นทฤษฎีใหม่ เป็นวิธีสอนใหม่ เทคนิคการสอนใหม่ รวมทั้งการนำเสนอสาระด้วยสื่อใหม่ๆ นวัตกรรมการศึกษาส่วนมากเกิดขึ้นในประเทศที่มีความเจริญมากกๆ เช่น สหรัฐอเมริกา และหลายๆ ประเทศในยุโรป สำหรับประเทศไทยมีการนำนวัตกรรมของต่างประเทศมาใช้อยู่เสมอ โดยเฉพาะนวัตกรรมการเรียนรู้และแนวคิดในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งนวัตกรรมด้าน IT ในขณะที่เดียวกันนการศึกษาไทยก็ได้พัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนของไทยขึ้นเอง ซึ่งมีทั้งนวัตกรรมการแข่งขันทฤษฎี หรือแนวคิดสำคัญทางการศึกษา รวมทั้งนวัตกรรมการเรียนการสอนที่มีทฤษฎีทางจิตวิทยาการเรียนรู้ หรือแนวคิดทางการศึกษาของต่างประเทศเป็นพื้นฐาน

ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2549

นวัตกรรมการศึกษาไทยจาก พ.ศ. 2513 ถึงปัจจุบัน

นวัตกรรมการศึกษาที่พัฒนาขึ้นในประเทศไทยโดยคนไทย และกล่าวได้อย่างภูมิใจว่าเป็นนวัตกรรมการศึกษาไทยนั้นมีหลายลักษณะและมีมาเป็นระยะ บทความนี้ได้นำเสนอตัวอย่างในช่วง 30 ปีที่ผ่านมาตามเวลาก่อนและหลังที่มีนวัตกรรมนั้นๆ และขอย้ำว่า นวัตกรรมการศึกษาที่เกิดขึ้นมาได้ก็เป็นนวัตกรรมในช่วงเวลานั้น เมื่อระยะเวลาผ่านไปความใหม่ของสิ่งนั้นก็หมดไป แต่ยังคงไว้ซึ่งประโยชน์และความภูมิใจ

ตัวอย่างนวัตกรรมการศึกษาไทยที่นำเสนอต่อไปนี้เป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นแล้วมีผู้นิยมนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในขณะนั้นหรือใช้สืบเนื่องกันมา ในกรณำเสนอในลักษณะที่เป็นตัวอย่างเช่นนี้จำเป็นต้องให้แนวคิดหลักการของนวัตกรรมนั้นๆ แต่ขอนำเสนอเพียงสังเขป ดังนี้

1. คิดเป็น (KHIT-PEN)

คิดเป็น เป็นนวัตกรรมเชิงทฤษฎี ซึ่ง ไกวิท วรพิพัฒน์ ได้คิดและนำเสนอในการประชุมที่ นิวเดลี ประเทศอินเดีย เมื่อ พ.ศ. 2513 (Oonta Nopakun, 1985: 11) แนวคิดการคิดเป็นนี้เน้นที่กระบวนการคิดที่บุคคลจะทำให้ตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมประสมกลมกลืนกันอย่างราบรื่น เพื่อให้เกิดความสุขที่เป็นยอดปรารถนาของมนุษย์ การคิดเป็น เป็นการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาโดยคิดพิจารณาแก้ปัญหาจากข้อมูล 3 ด้าน คือ **ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง** **ข้อมูลด้านชุมชนสังคมสิ่งแวดล้อม** และ**ข้อมูลทางวิชาการ** โดยพิจารณาข้อมูลและคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจแก้ปัญหา (ไกวิท วรพิพัฒน์ อ้างถึงใน จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช, 2544: 20) แนวคิดเรื่องการศึกษาเป็นนี้ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ให้ความสำคัญและบัญญัติศัพท์นี้ไว้ในสารบบ โดยใช้คำว่า KHIT-PEN

2. ระบบการผลิตชุดการสอนแผนจุฬา (Chulalongkorn University Plan for Multi Media Instructional Package Production) ซึ่งเรียกสั้นๆ ว่า CHULA PLAN

CHULA PLAN เป็นระบบการผลิตชุดการสอน ที่ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2523: 107) ได้คิดขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2516 บนความคิดพื้นฐานเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลและการเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุดการสอนที่เป็นสื่อประกอบการผลิตชุดการสอนแผนจุฬา มีขั้นตอนที่จัดไว้เป็นระบบ 10 ขั้นตอน คือ

- 1) กำหนดหมวดหมู่เนื้อหาและประสบการณ์
- 2) กำหนดหน่วยการสอน
- 3) กำหนดหัวเรื่อง ซึ่งอาจมี 4-6 หัวเรื่องใน 1 หน่วยการสอน
- 4) กำหนดโมโนทัศน์และหลักการ
- 5) กำหนดวัตถุประสงค์
- 6) กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้
- 7) กำหนดแบบประเมินผล
- 8) เลือกและผลิตสื่อการสอนซึ่งเป็นสื่อแบบประสม และจัดทำหมวดหมู่ของสื่อเป็นชุด ซึ่งเรียกว่า ชุดการสอน
- 9) หาประสิทธิภาพหรือคุณภาพของชุดการสอน
- 10) นำชุดการสอนไปใช้

CHULA PLAN เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ได้มีการทดสอบโดยมีการผลิตชุดการสอนตามระบบ CHULA PLAN แล้วนำไปทดลองใช้ในหลายระดับการศึกษา ทั้งประถมศึกษา มัธยมศึกษา (ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน) และอุดมศึกษา และได้ข้อค้นพบว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ ผู้เรียนเป็นอิสระจากอารมณ์และบุคลิกภาพของผู้สอน และรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ได้มีผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงการศึกษาจำนวนไม่น้อย ที่นำขั้นตอนนี้ไปผลิตชุดการสอน โดยเฉพาะในการทำงานวิจัยในช่วง พ.ศ. 2517-2528

3. เพลิน (PLEARN)

เพลิน เป็นนวัตกรรมในเชิงหลักการและแนวคิดด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ที่ ชัยยงค์ สมุทรานิช (2541: 365-380) ได้นำเสนอไว้ **PLEARN** มีความหมายมากคำว่า **Play+Learn** คือ **เรียน+เล่น** หรือ **เรียนเล่น PLEARN** เป็นแนวคิดทั้งทางด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้

มีโอกาสเล่นในสิ่งที่กำลังเรียน ได้เพลินเพลินในการเรียน ซึ่งเจ้าของแนวคิดใช้คำว่า “เรียนเล่นๆ แต่เล่นจริงๆ” ทั้งนี้ผู้สอนต้องยึดหลักสายกลางระหว่าง การเรียนกับการเล่น การเรียนอย่างเดียว ผู้เรียนอาจเกิดความทุกข์ ความเบื่อ เล่นอย่างเดียว ไม่เรียนรู้อะไรเลยก็เป็นเรื่องไร้สาระจนเกินไป เพลินเป็น กระบวนการ (Pleaining Process) สายกลาง ที่ผู้สอนต้องเข้าใจและต้อง คิดอย่างสร้างสรรค์ ผู้สอนและผู้เรียนต้องช่วยกันคิด โดยผู้สอนอาจแนะแนวทางการเล่นเรียนที่มีเป้าหมายร่วมกันทั้งสองฝ่าย และต้องมีการเริ่มต้นที่จะได้ เรียนรู้ชัดเจน รู้ว่ากำลังเพลินอยู่กับอะไร เพลินเป็นนวัตกรรมทางความคิดที่ ส่งเสริมให้มีการเล่นเพื่อการเรียนรู้

4. นวัตกรรมด้านรูปแบบการเรียนการสอน

ในช่วงทศวรรษนี้มีนวัตกรรมด้านรูปแบบการเรียนการสอนเกิดขึ้นจำนวนมาก ไม่น้อย มีทั้งที่เป็นผลงานวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตและผลงานวิจัยของ นักการศึกษา ซึ่งเป็นผลการศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อให้ได้ทางเลือกใหม่ๆ ในการจัดการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ และในระดับการศึกษาต่างๆ

บทความนี้เน้นการนำเสนอนวัตกรรมที่เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่ ผู้เขียนมีความเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นที่ปรึกษานิสิตดุษฎีบัณฑิตในการพัฒนา รูปแบบ หรือเป็นผู้วิจัยร่วมพัฒนารูปแบบนี้ รูปแบบที่ได้นำเสนอในหัวข้อ ต่อๆ ไป เป็นนวัตกรรมการศึกษาที่มีความเด่นชัดในด้านความใหม่ เป็นนวัตกรรม การศึกษาไทย ที่วงการศึกษากฎมิได้ ซึ่งก่อนอื่นน่าจะมาทำความเข้าใจ เกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอนในด้านความหมายและวิธีการให้ได้มาซึ่งรูปแบบ การเรียนการสอนโดยทั่วไป

กระจำจางความหมาย: รูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนไม่ใช่วิธีสอน ไม่ใช่เทคนิคการสอน รูปแบบการเรียนการสอนมีองค์ประกอบและกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนที่มี แบบแผนและมีเค้าโครงที่ชัดเจน มีลักษณะเป็นรูปธรรม ซึ่งใช้เป็นแบบอย่างในการจัดการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ในระดับชั้นต่างๆ ที่มีเป้าหมายสอดคล้อง กับหลักการและวัตถุประสงค์ของรูปแบบแต่ละรูปแบบ

รูปแบบการเรียนการสอนแต่ละรูปแบบมีทฤษฎีทางการศึกษาหรือทาง จิตวิทยาการเรียนรู้รองรับ อาจมีหนึ่งทฤษฎีหรือหลายทฤษฎีซึ่งสามารถสังเคราะห์ ที่เป็นหลักการของรูปแบบ และเป็นตัวกำหนดรายละเอียดในองค์ประกอบอื่นๆ ของรูปแบบต่อไปตามลำดับ

องค์ประกอบของรูปแบบอาจมี 3-6 องค์ประกอบ แล้วแต่การให้ความสำคัญ ของสิ่งประกอบเป็นรูปแบบ โดยทั่วไปองค์ประกอบของรูปแบบมีดังนี้

1. หลักการ ซึ่งแสดงแนวคิดหลักที่วิเคราะห์สังเคราะห์มาจากทฤษฎี หลักการเป็นตัวกำหนดเป้าหมายที่ต้องการ รวมทั้งกระบวนการและวิธีการเรียน การสอนหลัก
 2. วัตถุประสงค์ ซึ่งแสดงถึงเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน เช่น คุณลักษณะต่างๆ ของผู้เรียนที่พัฒนาขึ้นหลังจากเรียนตามรูปแบบ โดย เชื่อมโยงกับหลักการของรูปแบบ
 3. กระบวนการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการเรียนการสอน เทคนิค วิธีสอน และกิจกรรมหลักของการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับ หลักการของรูปแบบ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลของการเรียนตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งวิธีวัดและประเมินผล
- เทคนิค วิธีสอน รวมทั้งกิจกรรมหลัก เป็นเพียงแนวทางที่นำเสนอไว้ใน รูปแบบ ซึ่งผู้สอนอาจปรับหรือเพิ่มเติมได้ตามสภาพการเรียนการสอน ซึ่งอาจ แตกต่างกันไป

รูปแบบการเรียนการสอนบางรูปแบบอาจมีองค์ประกอบมากกว่า 3 ประการ ที่กล่าวมาแล้ว คือ อาจมีองค์ประกอบด้านบทบาทผู้เรียน บทบาทผู้สอน และ สื่อวัสดุการเรียนการสอน

จากที่กล่าวมาแล้วอาจสรุปความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่าเป็นแบบของการจัดการเรียนการสอนเต็มรูปแบบ ที่ประกอบด้วย หลักการที่มี แนวคิดเชิงทฤษฎีรองรับ วัตถุประสงค์เฉพาะ และกระบวนการเรียนการสอน ที่มีความเฉพาะของแต่ละรูปแบบ ซึ่งใช้เป็นต้นแบบของการเรียนการสอน

สำหรับเทคนิค วิธีสอน และกิจกรรมที่นำเสนอไว้ในกระบวนการเรียนการสอน อาจปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมได้ในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ รูปแบบการเรียนการสอนเปรียบเสมือนแพทเทิร์น (Pattern) เลือที่มีขนาด มีโครงของเลื้อเฉพาะคน เมื่อนำไปเป็นแบบในการตัดเลื้อแต่ละตัว อาจปรับปก แขน และรายละเอียดของเลื้อได้

การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน

การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนเป็นกระบวนการ ส่วนมากผู้พัฒนา มักทำงานเป็นงานวิจัย โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดแนวคิดหรือทฤษฎีที่จะใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ผู้พัฒนารูปแบบอาจกำหนดแนวคิดขึ้นเอง หรือเลือกทฤษฎีทางจิตวิทยาการเรียน และหรือแนวคิดทางการศึกษาที่สนใจ แล้วศึกษาอย่างเจาะลึก วิเคราะห์ สังเคราะห์ จนได้ประเด็นที่จะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียน
2. เขียนหลักการของรูปแบบจากสาระที่สังเคราะห์ได้จากแนวคิดทฤษฎี
3. กำหนดวัตถุประสงค์ในลักษณะของเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน ซึ่งต้องอยู่ในกรอบของหลักการของรูปแบบ
4. กำหนดกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการเรียน การสอนที่มีจำนวนขั้นตอนและเทคนิคและวิธีการเรียนการสอนแตกต่างกันไปในแต่ละรูปแบบ ขึ้นอยู่กับหลักการและวัตถุประสงค์ของรูปแบบ
5. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักๆ ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการและวัตถุประสงค์ของรูปแบบ
6. กำหนดวิธีวัดและประเมินผล รวมทั้งเครื่องมือในการวัดและประเมินผล ผู้เรียน

ในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ผู้พัฒนาต้องคำนึงถึงความต่อเนื่อง เชื่อมโยง และรับกันจากขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 6 เป็นช่วงๆ ซึ่งขอนำเสนอตัวอย่าง โดยสังเขป 1 รูปแบบ ดังนี้

ชื่อ รูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้เทคนิคการเรียนรู้อย่างการใช้สังคม เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น (ชวาลา เวชยันต์, 2545)

ขั้นตอนในการพัฒนาแบบ

1. กำหนดแนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดที่ใช้เป็นฐานในการพัฒนาแบบนี้มี 2 แนวคิด คือ

- 1) แนวคิดการเรียนรู้อย่างประสบความสำเร็จ
- 2) แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ด้วยการรับผิดชอบต่อสังคม

2. วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดที่หนึ่งจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น ของ จอห์น ดิวอี้ เปาโล แพร์รี และ เดวิด คอส์ป ได้ประเด็นสำคัญ 6 ประการ คือ

- 1) การเรียนรู้มาจากประสบการณ์ และการปฏิบัติจริง
- 2) ประสบการณ์การเรียนรู้มาจากความเป็นจริงของสังคม
- 3) การไตร่ตรองทำให้เกิดการเรียนรู้และปรับจิตสำนึก
- 4) บทบาทผู้เรียนในการเป็นผู้คิดและปฏิบัติอย่างกระตือรือร้น
- 5) บทบาทผู้สอนในการเป็นผู้ชี้แนะกระตุ้นและเตรียมการ
- 6) จุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนตระหนักต่อหน้าที่ในสังคม

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดที่สองจากนักการศึกษาหลายท่านได้ประเด็นสำคัญ 7 ประการ คือ

- 1) การเรียนรู้วิชาการ บูรณาการ กับการทำกิจกรรมรับผิดชอบต่อสังคม
 - 2) การทำกิจกรรมรับผิดชอบต่อสังคมมาจากการของสภาพสังคม
 - 3) การไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ เป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดการเรียนรู้
- จากการปฏิบัติกิจกรรมรับผิดชอบต่อสังคม

- 4) การเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนอย่างกระตือรือร้น
- 5) ผู้สอนมีการเตรียมการอย่างเป็นระบบ
- 6) มีจุดมุ่งหมาย เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี และรับผิดชอบต่อสังคม
- 7) มีการวัดและประเมินผลทั้งด้านวิชาการและการรับใช้สังคม

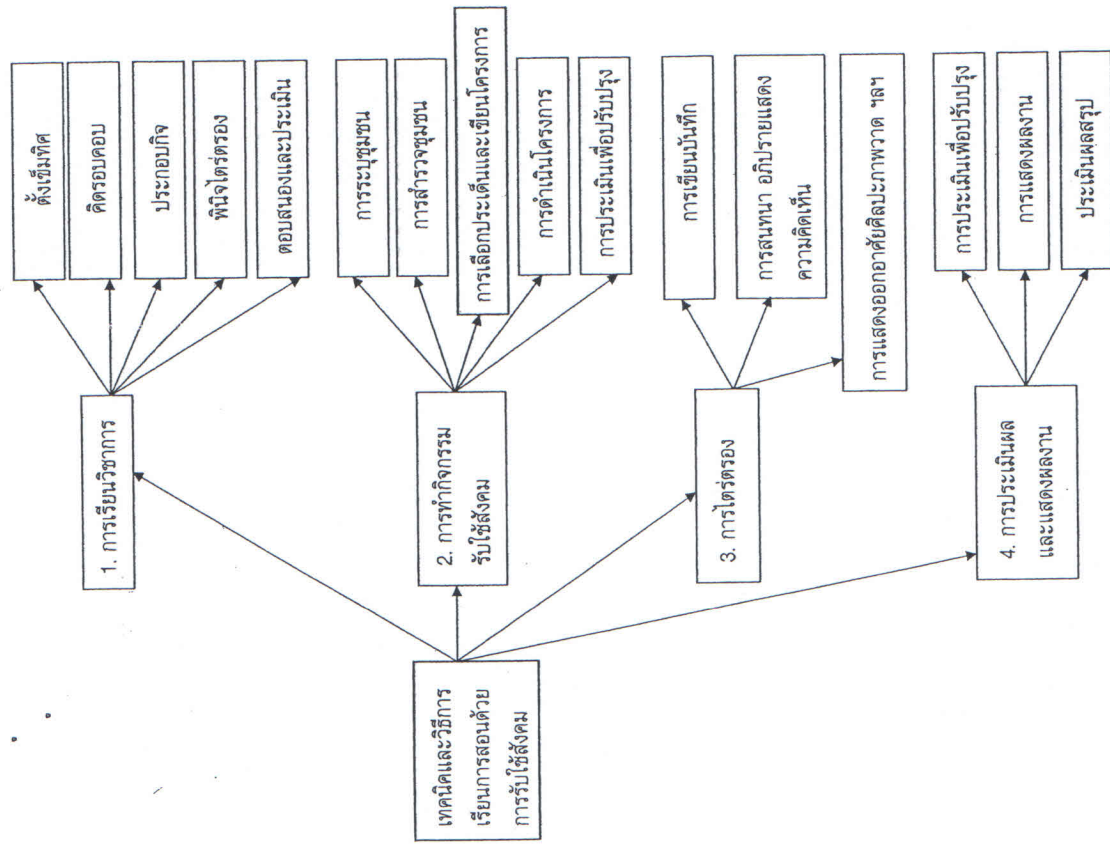
3. พัฒนาการประกอบต่างๆ ของรูปแบบการเรียนการสอน

จากประเด็นที่สังเคราะห์ได้จากแนวคิดการเรียนรู้อยู่ด้วยประสบการณ์ กับแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมนำไปสู่การพัฒนาในรูปแบบการเรียนการสอนที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ คือ

- 1) หลักการและเป้าหมายของรูปแบบ
- 2) เทคนิคและวิธีการเรียนการสอน
- 3) บทบาทของผู้เรียน
- 4) บทบาทของผู้สอน
- 5) สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การสอน
- 6) การประเมินผล

องค์ประกอบที่ 2-6 นั้นอาจารย์เรียกว่า องค์ประกอบด้านกระบวนการของรูปแบบ ซึ่งจะพบในรูปแบบการเรียนการสอนอื่นๆ ต่อไป ขั้นตอนต่อไปคือ พัฒนาการประกอบขององค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบหลักที่ 2-6 ได้ดั่งองค์ประกอบย่อยและขั้นตอน ดังแผนภาพที่ 1-4 ดังนี้

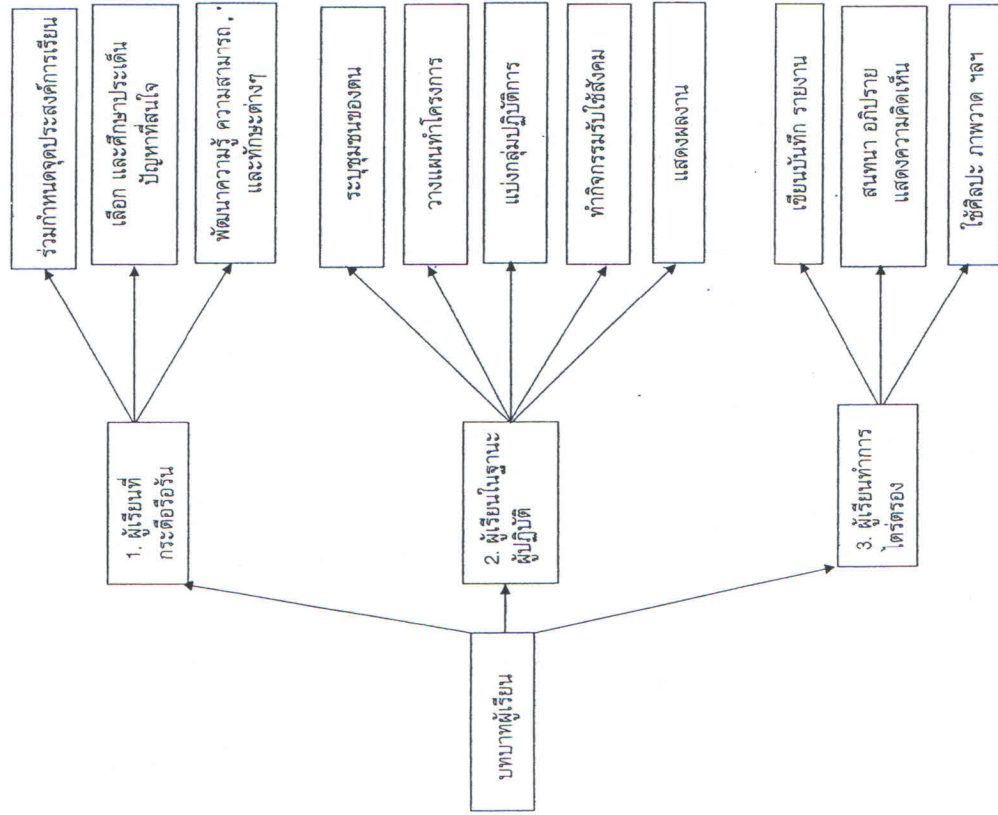
แผนภาพที่ 1 ขั้นตอนของเทคนิคการเรียนรู้อยู่ด้วยการใช้สังคม
องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย

(จาก ซาฮา เวชยันต์, 2544: 113)

แผนภาพที่ 2 ขั้นตอนและวิธีการเรียนการสอน ด้านผู้เรียน ตามรูปแบบการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

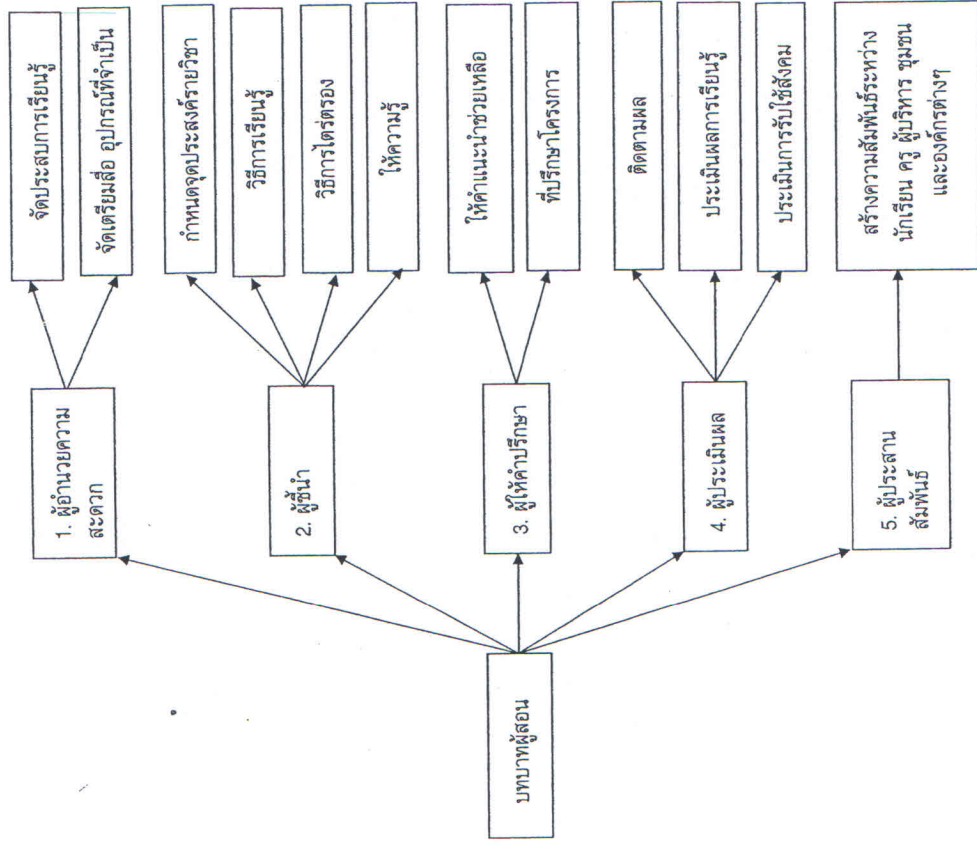
องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย

(จาก ขวาลา เวชยันต์, 2544: 114)

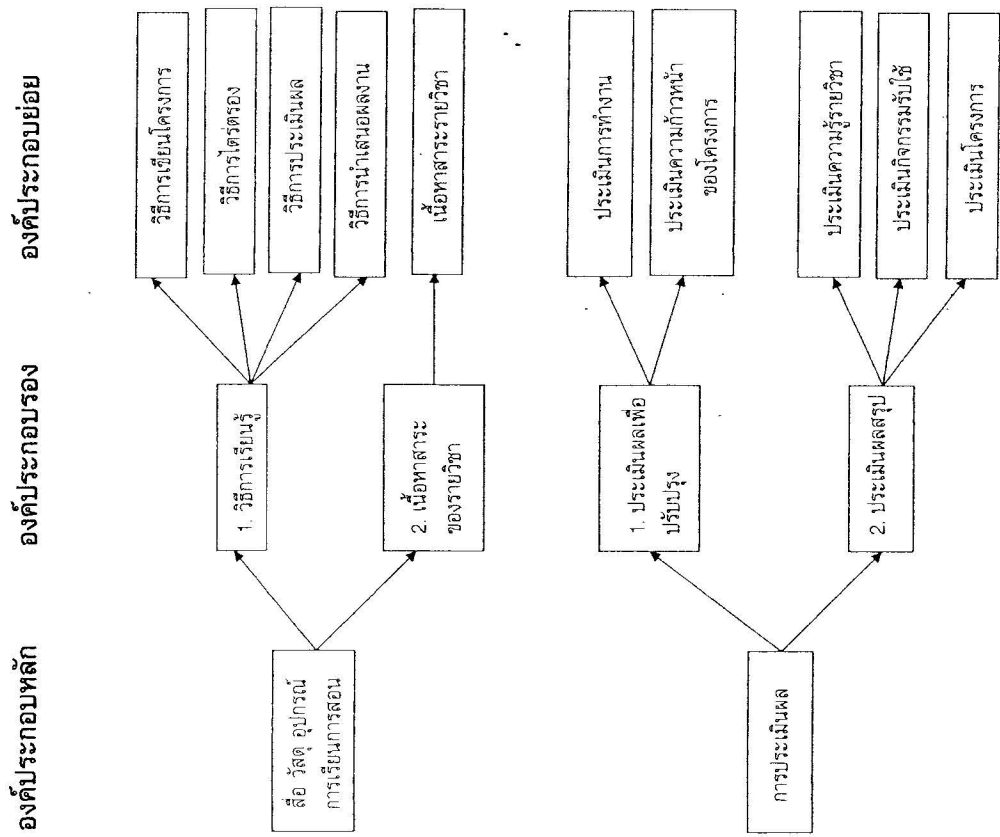
แผนภาพที่ 3 ขั้นตอนและวิธีการเรียนการสอน ด้านผู้สอน ตามรูปแบบการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย

(จาก ขวาลา เวชยันต์, 2544: 115)

แผนภาพที่ 4 องค์ประกอบด้านสื่อ และการประเมินผลตามรูปแบบการเรียนรู้ ด้วยการใช้สังคม

(จาก ชวาลา เวชยันต์, 2544: 116)

4. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน

ในขั้นต่อไปของการพัฒนารูปแบบ คือ กำหนดกิจกรรมในแต่ละ ขั้นตอนขององค์ประกอบย่อย ซึ่งนำเสนอเฉพาะกิจกรรมขององค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบรอง ด้านการเรียนวิชาการ ซึ่งเป็นองค์ประกอบรองที่ 1 ขององค์ประกอบหลักด้านเทคนิคและวิธีการเรียนการสอนด้วยการรับใช้สังคม ดังปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ขั้นตอนและกิจกรรมการเรียนวิชาการ

ขั้นตอน	กิจกรรม
1. ตั้งเข็มทิศ	<ul style="list-style-type: none"> นำเสนอสถานการณ์ที่เป็นจริง เป็นการกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดความสนใจ และร่วมกันตั้งจุดประสงค์ในการเรียนรู้ หรือเลือกประเด็นปัญหาที่สนใจ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์รายวิชา และวัตถุประสงค์ของแนวความคิดการใช้สังคม รวมทั้งระบุชุมชนที่จะศึกษา
2. คิดระบอบ	<ul style="list-style-type: none"> ทบทวนความรู้และประสบการณ์เดิมหรือทักษะที่มีอยู่ อภิปรายเพื่อเสนอแนะทางแก้ปัญหา รวมทั้งเรียนรู้ เนื้อหาสาระเพิ่มเติม โดยมีการวางแผนเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน รวมทั้งวิธีการเรียนรู้ด้วยการทำโครงการ
3. ประกอบกิจ	<ul style="list-style-type: none"> ทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้หรือเป็นการฝึกฝนทักษะที่จำเป็นจนเกิดความคล่องแคล่วและสามารถนำไปใช้ได้ สามารถเขียนโครงการ ผู้เรียนแบ่งกลุ่มปฏิบัติการตามความสนใจ ความถนัด โดยมีผู้สอนช่วยชี้แนะ
4. พินิจไตรตรอง	<ul style="list-style-type: none"> ทบทวนกระบวนการหรือสิ่งที่เรียนรู้ทั้งจากในคาบเรียนและการทำกิจกรรมรับใช้สังคมในคาบก่อน สรุปเป็นสิ่งที่เรียนรู้หรือความคิดรวบยอด โดยการพูด เขียน และการรายงาน เป็นต้น เป็นการไตร่ตรองสิ่งที่เรียนรู้ สะท้อนความรู้สึ และตรวจสอบการไตร่ตรองตามระยะเวลา
5. ตอบสนองและประเมิน	<ul style="list-style-type: none"> แสดงผลจากการทำกิจกรรม สรุปสิ่งที่เรียนรู้และประเมิน และทำข้อเสนอแนะแนวทางที่จะปฏิบัติต่อไป รวมทั้งประเมินกระบวนการและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

(สังเคราะห์จาก ชวาลา เวชยันต์, 2544: 103, 167 และ 168)

ในการกำหนดหรือพัฒนาองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบรอง องค์ประกอบย่อย รวมทั้งขั้นตอนและกิจกรรมการเรียนรู้การสอนนั้นจะดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จากแนวคิด ทฤษฎี สู่หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการเรียนการสอน และกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนา อย่างไรก็ตามมีการพัฒนาแบบการเรียนรู้ โดยเริ่มต้นที่เป้าหมายที่ต้องการพัฒนาผู้เรียนแล้วกำหนดคุณลักษณะนั้นๆ แล้วย้อนไปศึกษาว่ามี แนวคิด ทฤษฎีใดบ้าง ที่จะพื้นฐานในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาคุณลักษณะตามที่ต้องการแล้วจึงดำเนินการพัฒนา หลักการ วัตถุประสงค์ และกระบวนการเรียนการสอน ตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น รูปแบบการเรียนการสอนเชิงผลิตภาพ (Productivity-Based Instructional Model) ซึ่งจะนำเสนอดังต่อไปนี้

องค์ประกอบของรูปแบบทุกองค์ประกอบมีความสำคัญ ผู้ที่จะนำรูปแบบไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนต้องศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบให้เข้าใจทุกองค์ประกอบ อย่างไรก็ตามองค์ประกอบด้านกระบวนการหรือองค์ประกอบด้านเทคนิคและวิธีการเรียนการสอนตามตัวอย่างที่เสนอนี้จะเน้นจะเป็นหลักสำคัญในการลงมือปฏิบัติ

หลากหลายรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนเป็นนวัตกรรมทางการศึกษา ผู้พัฒนารูปแบบแต่ละแนวคิดทฤษฎีใหม่ๆ ที่ตนสนใจนำมาศึกษาอย่างลึกซึ้ง และพิจารณาว่าการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิดทฤษฎีต่างๆ นั้นจะส่งเสริมผู้เรียนในด้านใด ใดให้เกิดคุณลักษณะใด ตรงตามที่ต้องการหรือไม่ แล้วจึงพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามกระบวนการที่กล่าวมาแล้ว มีการทดลองใช้กับผู้เรียนและปรับปรุงจนมั่นใจว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาที่มีรูปแบบการเรียนการสอนหลากหลายในแง่ของหลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งคุณสมบัตินี้ หรือคุณลักษณะที่ผู้เรียนจะพัฒนาจากการเรียนการสอนตามรูปแบบ

ผู้เขียนขอแนะนำตัวอย่างรูปแบบการเรียนการสอน 4 รูปแบบ โดยเสนอเฉพาะแนวคิดทฤษฎีที่เป็นฐานของรูปแบบหรือหลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ หรือผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และกระบวนการเรียนการสอนโดยสังเขปดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการส่งเสริมผลการเรียนของนักเรียนโดยสัมฤทธิ์ ระดับประถมศึกษา โดยใช้เทคนิคการสอนเสริมเพื่อนต่างระดับ

บรรเจอดพร รัตนพันธุ์ (2540) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน โดยใช้เทคนิคการสอนเสริมเพื่อนต่างระดับ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนโดยสัมฤทธิ์ โดยศึกษาเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณชีพดได้รูปแบบซึ่งขอเสนอโดยสังเขป ตามแผนภาพที่ 5

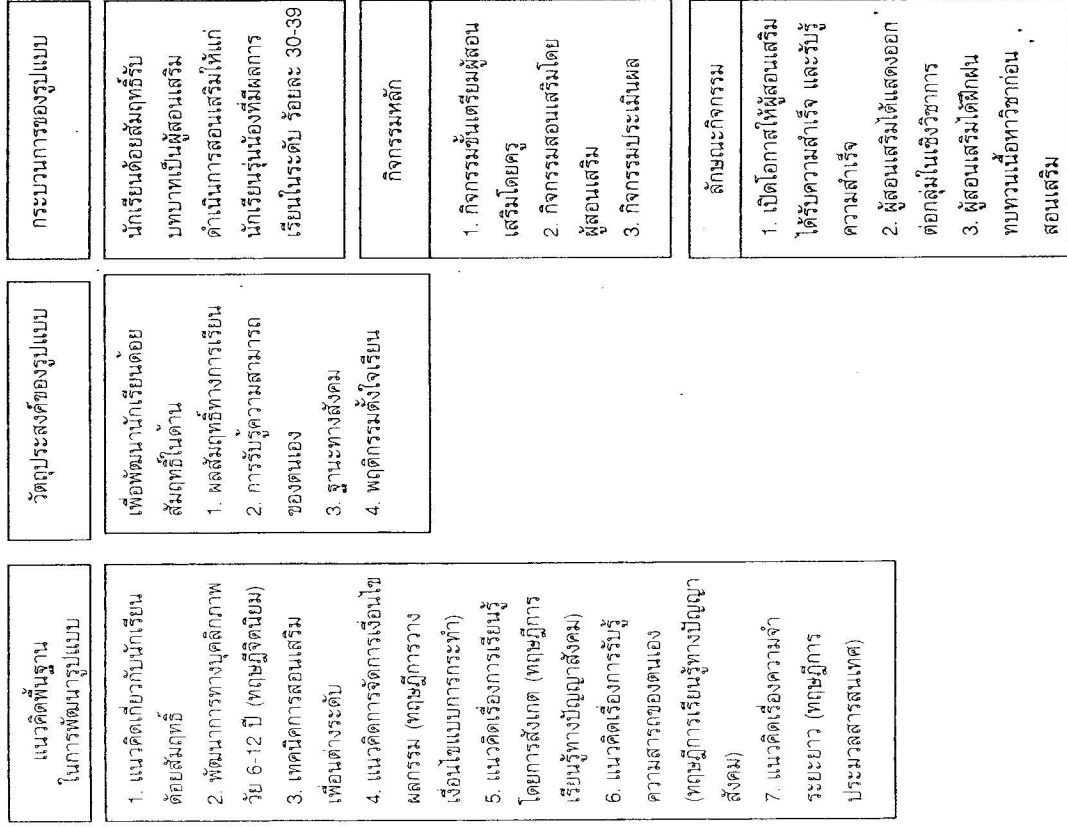
2. รูปแบบการเรียนการสอนแบบช่วยส่งเสริมศักยภาพ เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูงของนักศึกษาพยาบาล

ฤทัยรัตน์ ธรเสนา (2546) ได้ใช้ทฤษฎีและแนวคิด 3 ประการเป็นฐานในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน คือ

1. ทฤษฎีวัฒนธรรมทางสังคมของไวทกอดส์กี
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนแบบช่วยเสริมศักยภาพ
3. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินและการสอนการคิดโดยผ่านการเล่น

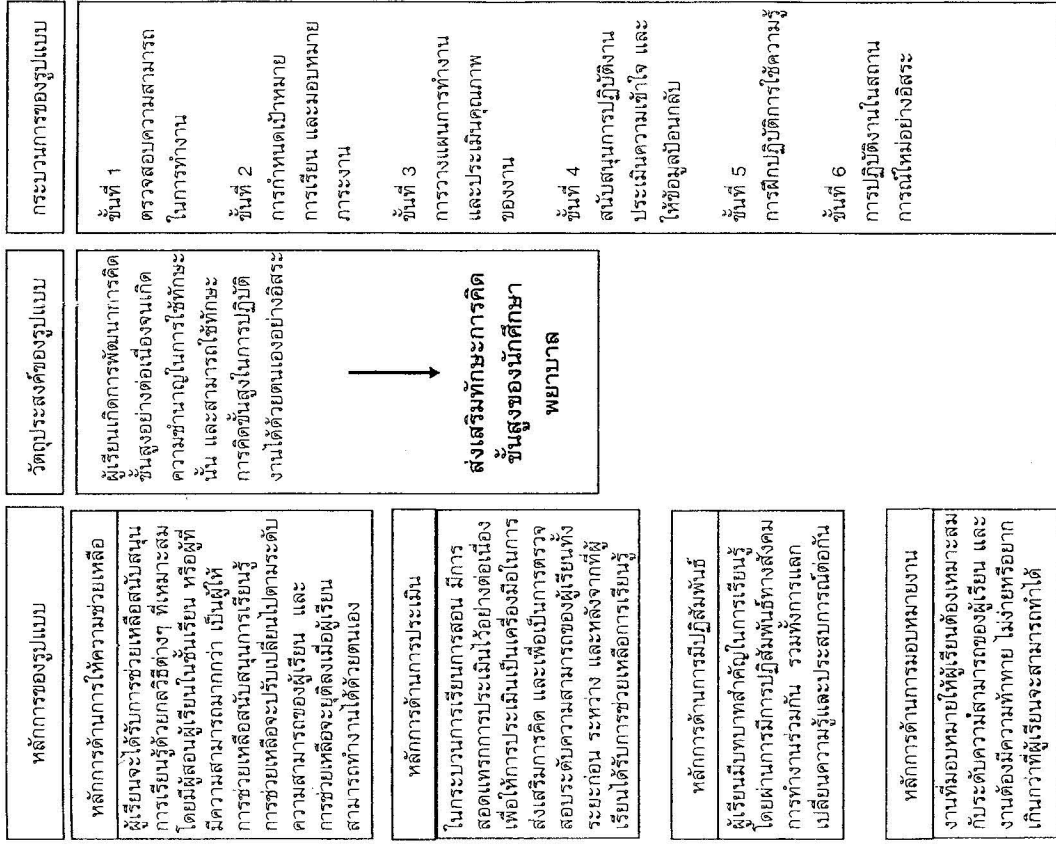
ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ทฤษฎีและแนวคิดดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาหลักการของรูปแบบและองค์ประกอบอื่นๆ ของรูปแบบ ดังปรากฏโดยสังเขปในแผนภาพที่ 6

แผนภาพที่ 5 แนวคิดพื้นฐาน วัตถุประสงค์ และกระบวนการของรูปแบบการส่งเสริมผลการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยสัมฤทธิ์ โดยใช้เทคนิคการ สอนเสริมเพื่อนต่างระดับ

(สังเคราะห์จาก บรรเจอดพร รัตน์พันธุ์, 2540: 120, 122)

แผนภาพที่ 6 หลักการ วัตถุประสงค์ และขั้นตอนการเรียนรู้การสอนตามรูปแบบ การเรียนการสอนแบบช่วยส่งเสริมศักยภาพ เพื่อส่งเสริมทักษะ การคิดขั้นสูงของนักศึกษาพยาบาล

(สังเคราะห์จากจาก ฤทัยรัตน์ ธรเสนา, 2546: 90, 92 และ99)

3. รูปแบบการเรียนรู้การสนทนาวรรณคดีไทยตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน เพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านการตอบสนองต่อวรรณคดี การอ่านเพื่อความเข้าใจ และการคิดไตร่ตรองของนิสิตระดับปริญญาบัณฑิต

"วรรณคดี เป็นการแสดงออกของความเจริญทางด้านจิตใจและสติปัญญาของคน จึงนับเป็นวัฒนธรรมหรือเครื่องแสดงความสามารถเฉพาะสาขาหนึ่งของชนในชาติ และชาติที่เจริญแล้วเท่านั้นที่จะสามารถผลิตวรรณคดีขึ้นเป็นสมบัติประจำชาติของตนได้" (ศักดิ์ศรี แย้มนันทดา, 2544: 10) ผู้เรียนวรรณคดีไทยในยุคปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่ได้มีความตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวของวรรณคดีไทย รวมทั้งการเรียนรู้การสนทนาไม่เอื้อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ หรือส่งเสริมคุณลักษณะต่างๆ เช่น การคิดไตร่ตรองให้กับผู้เรียน พรทิพย์ ศิริสมบุญเรือง (2547) ซึ่งเป็นผู้สอนวรรณคดีไทยในระดับอุดมศึกษา จึงได้พัฒนารูปแบบการเรียนรู้การสนทนาวรรณคดีไทยขึ้น เพื่อเป็นทางเลือกให้ผู้สอนวรรณคดีไทยใช้ในการพัฒนาผู้เรียนด้านการตอบสนองต่อวรรณคดี การอ่านเพื่อความเข้าใจ และการคิดไตร่ตรองโดยใช้ทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านของ Rosenblatt เป็นฐาน สาระของรูปแบบโดยสังเขป ปรากฏในแผนภาพที่ 7

แผนภาพที่ 7 หลักการ วัตถุประสงค์ และขั้นตอนการเรียนรู้การสนทนาของรูปแบบการเรียนรู้การสนทนาวรรณคดีไทยตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน เพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านการตอบสนองต่อวรรณคดี การอ่านเพื่อความเข้าใจ และการคิดไตร่ตรองของนิสิตระดับปริญญาบัณฑิต

แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาแบบ	วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	กระบวนการของรูปแบบ
<p>หลักการด้านสร้างความคิด</p> <p>ผู้เรียนสร้างความเข้าใจในการอ่านวรรณคดีจากประสบการณ์เดิม</p> <p>ผู้เรียนสร้างความเข้าใจในการอ่านวรรณคดีจากประสบการณ์เดิมของบทเรียน การจัดการสถานการณ์ให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมของตนเชื่อมโยงกับวรรณคดี</p>	<p>เพื่อเสริมสร้าง</p> <p>1. ความสามารถด้านการอ่านเพื่อความเข้าใจ</p> <p>2. ความสามารถด้านการตอบสนองต่อวรรณคดี</p> <p>3. ความสามารถด้านการคิดไตร่ตรอง</p>	<p>ขั้นที่ 1</p> <p>ขั้นเชื่อมโยงประสบการณ์</p> <p>ขั้นที่ 2</p> <p>ขั้นสร้างความเข้าใจเบื้องต้นในการอ่าน</p> <p>ขั้นที่ 3</p> <p>ขั้นเรียนรู้โยงถึงสัมพันธ์</p> <p>ขั้นที่ 4</p> <p>ขั้นให้และรับข้อมูลย้อนกลับ</p> <p>ขั้นที่ 5</p> <p>ขั้นทบทวนและเรียนบทเรียนการตอบสนอง</p>
<p>หลักการด้านความแตกต่างทางบุคคล</p> <p>ผู้เรียนแต่ละคน มีศักยภาพในการเข้าใจวรรณคดีแตกต่างกับตามประสบการณ์เดิมของแต่ละคน รูปแบบ นี้ เน้นการให้สภาพแก่ผู้เรียนในการแสดงความรู้สึก ความคิดเห็น และยอมรับการแสดงการตอบสนองต่อวรรณคดีของผู้เรียนโดยปราศจากอคติ</p>		
<p>หลักการด้านการมีปฏิสัมพันธ์</p> <p>ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ โดยแลกเปลี่ยนความรู้สึก ความคิดเห็นของผู้เรียน เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดไตร่ตรอง และการตอบสนองต่อวรรณคดี รูปแบบ นี้ เน้นการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในชั้นเรียน</p>		
<p>หลักการด้านทบทวนและการคิดไตร่ตรอง</p> <p>ผู้เรียนแต่ละคนทบทวนและคิดไตร่ตรองประสบการณ์จากการอ่านวรรณคดีและข้อมูลย้อนกลับ โดยการเขียนบันทึกการเรียนรู้แล้วจับคู่แลกเปลี่ยนกันอ่าน รูปแบบ นี้ เน้นการให้ข้อมูลย้อนกลับในบันทึกการเรียนรู้ของผู้เรียน</p>		

(สังเคราะห์จาก พรทิพย์ ศิริสมบุญเรือง, 2547: 146, 150)

ความส่งท้าย

รูปแบบการเรียนการสอนที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาขึ้นมานั้นถือว่าเป็นนวัตกรรมด้านการศึกษาของไทยซึ่งมีความใหม่ โดยเฉพาะในองค์ประกอบด้านกระบวนการเรียนการสอนและคุณลักษณะที่มุ่งหวังให้เกิดแก่ผู้เรียน รูปแบบการเรียนการสอนเป็นทางเลือกใหม่สำหรับผู้สอนและผู้เรียนที่จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ได้ผลผลิตที่มีคุณลักษณะตรงตามเป้าหมาย

การนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ควรต้องศึกษาต่อเพิ่มเติมจากที่เสนอไว้ในบทความนี้ ในรายละเอียดของกระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมหลักในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ รวมทั้งศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้ควบคู่ไปด้วย แล้วเขียนแผนการเรียนรู้ตามขั้นตอนของกระบวนการของรูปแบบ โดยออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ ลักษณะผู้เรียน และบริบทของการเรียนการสอน

บรรณานุกรม

จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช. (2544). “การส่งเสริมให้คนไทยคิด: จากอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคต”. แนวคิดและแนวปฏิบัติสำหรับครูมัธยมศึกษาเพื่อการพัฒนาวิชาการและการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์การพิมพ์ จำกัด. หน้า 15-34.

ชวาลา เวชยันต์. (2544). การพัฒนาแบบการเรียนการสอนที่ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมความตระหนักในการรับใช้สังคมทักษะการแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2523). “กระบวนการสนับสนุนทางการและระบบสื่อการสอน”. เทคโนโลยีและสื่อทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. หน้า 72-123.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2541). เพลิน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอ็ดดีน เพลสโปรดักส์ จำกัด.

บรรเจอดพร รัตนพันธ์. (2540). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยสัมฤทธิ์ระดับประถมศึกษา โดยใช้เทคนิคการสอนเสริมเพื่อต่างระดับ. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรทิพย์ ศิริสมบูรณ์เวช. (2547). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวรรณคดีไทย ตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน เพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านการตอบสนองต่อวรรณคดี การอ่านเพื่อความเข้าใจ และการคิดวิเคราะห์ของนิสิตระดับปริญญาบัณฑิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพฑูริย์ สินลารัตน์ และคณะ. (2548). “โครงการวิจัยการเปลี่ยนผ่านการศึกษาสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้”. สัตตศิลา. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการและเสวนาผลงานวิจัยของคณาจารย์คณะครุศาสตร์ เนื่องในโอกาส

วันคล้ายวันสถาปนาคณะครุศาสตร์ครบรอบ 48 ปี ณ คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 10 กรกฎาคม 2548.

ศุภชัยรัตน์ ธีรเสนา. (2546). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบช่วยเสริม
ศักยภาพ เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูงของนักศึกษาพยาบาล.
วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศักดิ์ศรี เข้มมั่นคงตา. (2544). "วรรณคดีไทยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม
และวิถีชีวิตไทย". วิทยานิพนธ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก
จำกัด. หน้า 8-16.

Nopakun. Oonta. (1985). **Thai Concept of Khit-Pen for Adults and
Non-Formal Education.** Bangkok: กรุงเทพมหานครพิมพ์.

จัดการเรียนรู้อย่างไร... ให้ดีเกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต

อาจารย์ ดร. อุไรรัตน์ ต้าเรียงวงศ์

การจัดการศึกษามีเป้าหมายหลักเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ และหล่อหลอม
ให้มนุษย์มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันและอนาคต
จากกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาเป็นเสมือนหนทางลัดในการเรียนรู้สิ่งที่ยังที่บรรพ-
บุรุษได้ใช้เวลาทั้งชีวิตในการศึกษาเล่าเรียน โดยที่เราได้นำข้อความรู้ดังกล่าว
มาจัดให้เป็นระบบระเบียบ อยู่เป็นหมวดหมู่ตามเนื้อหาของของรายวิชา ซึ่ง
เชื่อกันว่าจะทำให้มนุษย์เรียนรู้ได้เร็วและเข้าใจง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้
และทักษะชีวิตที่ได้รับมาถ่ายทอดถูกกำหนดด้วยอำนาจทางเศรษฐกิจ
สังคมและการเมือง ซึ่งเป็นผลกระทบมาจากกระแสความเปลี่ยนแปลงไปของ
สังคมโลก ที่ผ่านมามีสังคมโลกได้ถูกสร้างและปรับเปลี่ยนไปเป็นสังคมแบบ
เกษตรกรรม สังคมแบบอุตสาหกรรม และเข้าสู่สังคมแบบเศรษฐกิจฐานความรู้
(Knowledge-based Economy) กล่าวคือ เป็นสังคมที่มุ่งเน้นการสร้างสรรค
องค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อใช้เป็นฐานที่สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและ
การเมือง ประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยต่างได้รับอิทธิพลจากสังคม
แบบเศรษฐกิจฐานความรู้ ส่งผลให้แต่ละประเทศมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ใน
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศของตน เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรมนุษย์ที่